

Fredagen den 26 november

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 18 innevarande månad.

§ 2 Ang. studiemedel till juridik- och religionskunskapsstuderande i Göteborg

Herr statsrådet MOBERG erhöll ordet för att besvara herr *Källstads* (fp) den 21 oktober framställda interpellation, nr 180, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Källstad har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han är beredd medverka till att de juridik- och religionskunskapsstuderande som är inskrivna vid Lunds universitet men har sin undervisning förlagd till Göteborg även i fortsättningen ges möjlighet att erhålla studiemedel. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

De av riksdagen fastlagda principerna för utformningen av det direkta studiesociala stödet innebär att detta är kopplat till utbildning som anordnas enligt beslut av statsmakterna eller med mera omfattande statligt bidrag. Det är förenat med betydande principiella och praktiska svårigheter att gå ifran denna ordning och därmed upplösa sambandet mellan politiken på det studiesociala området och politiken i fråga om den samhälleliga utbildningsorganisationens utbyggnad.

I skilda sammanhang under de senaste åren har frågan om anordnande av universitetsutbildning i juridik och religionskunskap i Göteborg prövats av universitetskanslersämbetet och statsmakterna. Denna prövning har inte lett till att sådan utbildning kommit till stånd inom ramen för universitetsorganisationen i Göteborg.

Jag vill tillägga att rektorsämbetet vid universitetet i Lund den 11 augusti 1971 efter samråd med centrala studiehjälpsnämnden utfärdat vissa övergångsbestämmelser för de juridikstuderande som skrivits in vid universitetet och beviljats studiemedel för studier vid universitetet men bedriver studierna vid kurser anordnade av Stiftelsen Kursverksamheten vid Göteborgs universitet. Centrala studiehjälpsnämnden kommer vidare att inom kort avge yttrande till Kungl. Maj:t över en nyligen inkommen framställning av ikartat slag från företrädare för Göteborgs teologgruppsstyrelse.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Moberg för svaret på min interpellation. Jag har emellertid det intrycket att statsrådet har givit ett

Fredagen den

26 november 1971

*Ang. studiemedel
till juridik-och
religionskunskaps-
studerande i
Göteborg*

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. studiemedel
till juridik- och
religionskunskaps-
studerande i
Göteborg*

undvikande svar på min fråga om han vill medverka till att de juridik- och religionskunskapsstuderande som är inskrivna vid Lunds universitet men har sin undervisning förlagd till Göteborg även i fortsättningen ges möjlighet att erhålla statliga studiemedel.

Det förhåller sig ju så att Stiftelsen Kursverksamheten vid Göteborgs universitet tog kontakt med representanter för juridiska fakulteten vid Lunds universitet för att i samarbete med Lund arrangera kurser i juridiska ämnen – rättshistoria, nationalekonomi osv. Och de kom också till stand fr. o. m. vårterminen 1968. Höstterminen 1971 deltar cirka 150 elever i den propedeutiska kursen och antalet juris studerande är denna termin sammanlagt vid olika kurser inte mindre än 407, uppdelade på olika kurser. Utom den propedeutiska kursen är det bl. a. civilrätt I, civilrätt III och offentlig rätt.

Generellt har hela tiden gällt och gäller fortfarande att undervisningen förmedlas av lärare från fakulteten i Lund, och den motsvarar den undervisning som studenterna i Lund kommer i åtnjutande av. Examinationen i Göteborg äger rum vid samma tillfälle som i Lund och med identiska tentamensuppgifter.

Alltsedan juristutbildningen i Göteborg tog sin början – vårterminen 1968 – har studiemedelsnämnden i Lund beviljat studiemedel för de deltagande studenterna, och flera studenter har angivit i sin ansökan vilken utbildning de bevilstat. Det är således inte bara av förbiseende som dessa studiemedel har utgått.

Den 29 mars i år avslög centrala studiehjälpnämnden en ansökan från en student som överklagat en tidigare avslagen ansökan. Studenten angav i sitt överklagande att han deltog i den utbildning som ges i Göteborg. Detta togs av centrala studiehjälpnämnden upp som första skäl för avslag på studentens ansökan. Avslaget motiveras med att bildningsförbundens akademiska kurser inte finns upptagna i studiemedelsförordningens förteckning över studiemedelsberättigande utbildning. Frågan har därmed kommit att gälla definitionen på universitetsstuderande, något som de juridikstuderande i Göteborg anser sig vara genom sin starka anknytning till universitetet i Lund.

I protokollsutdrag av den 30 juni i år preciserar centrala studiehjälpnämnden på följande sätt sina krav för att man skall anses som studerande vid exempelvis universitet:

1. den studerande skall vara inskriven vid läroanstalten
2. den studerande skall deltaga i den obligatoriska undervisningen
3. den studerande skall deltaga i den examination som anordnas vid läroanstalten enligt för utbildningen gällande regler.

I linje med centrala studiehjälpnämndens avslag har sedan studiemedelsnämnden i Lund handlat, vilket alltså innebär att de juridikstuderande i Göteborg löper risk att tvingas till Lund för att symboliskt bevista obligatorisk undervisning, som redan har givits av samma lärare i Göteborg, samt att resa till Lund för att tentera, vilket kan inverka menligt på resultatet. Det finns såvitt jag förstår inga planer på att upphöra med utbildningen. Det förtjänar att påpekas att det föreligger risk för social snedrekrytering då endast ekonomiskt oberoende elever utan allvarliga komplikationer i fortsättningen kan genomgå utbildningen i Göteborg.

När det sedan gäller de teologistuderande, som också har aktualiserats, har det utgått besked från studiemedelsnämnden i Lund till de studerande vid Stiftelsen Religionsvetenskapliga institutet i Göteborg att de, enligt direktiv från centrala studiehjälpsnämnden, inte har rätt att få studiemedel enligt gällande studiemedelsförordning. Grundmotivet till studiemedelsnämndens beslut är att studierna inte bedrivs på universitetsorten, alltså inte i Lund. För de flesta av de studerande innebär detta problem av ekonomisk och social natur, och en eventuell förflyttning till Lund är för flertalet omöjlig.

Det är såvitt jag kan förstå ett missförhållande som bör kunna rättas till. Enligt beslut av teologiska fakulteten i Lund, protokoll av den 9 september 1971 § 94, har denna godkänt att teologiska studier fram till teologie kandidatexamen får bedrivas vid Religionsvetenskapliga institutet, men detta omöjliggörs nu för många. De religionskunskapsstuderande är i samma belägenhet i Göteborg. De som nu studerar 40-poängskursen i religionskunskap har också kommit in i stora svårigheter genom att de inte kan få statliga studiemedel för sina studier, vilka bedrivs med hjälp av lärare från Lund.

Nu har alltså statsrådet Moberg svarat, som jag tycker ganska undvikande. Såvitt jag vet har universitetskanslersämbetet tillstyrkt att religionskunskapskurser skulle kunna få anordnas vid Göteborgs universitet. Detta har dock inte kommit till stånd genom departementets beslut i frågan.

De övergångsbestämmelser statsrådet Moberg hänvisar till som ett sätt att klara situationen för dem som nu studerar i Göteborg gäller juris studerande som under tidigare termin genomgått undervisning i Göteborg och studerande under höstterminen 1971 som fortsätter under föregående termin bevisad utbildning i Göteborg. Dessa bestämmelser kan emellertid, såvitt jag förstär, bara gälla någon termin, och de är alltså otillfredsställande.

Det förhåller sig ju så, att man bedriver akademiska studier med akademiska lärare från Lund, och det sker med sanktion från fakulteterna, både den juridiska och den teologiska fakulteten.

Det är väl någon formalistisk snedvändhet i detta att de inte kan få studiemedel. I stället för att 400 juridikstuderande och 100 religionskunskapsstuderande reser till Lund, så reser ett dussintal lärare från Lund till Göteborg för att meddela undervisning av exakt samma slag som sker i Lund.

Jag hade hoppats få ett mera positivt svar, nämligen att de här eleverna skulle kunna få statliga studiemedel, dvs. att en ändring skulle kunna komma till stånd som skulle ge dem möjlighet att fortsätta sina studier i Göteborg.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Jag anser inte att mitt svar är undvikande. Jag anser att det är ganska klart. Det har den innebörden att statsmakterna -- regering och riksdag -- fastställer de platser där högskoleutbildning skall bedrivas.

Herr Källstad vet lika väl som jag att vi har diskuterat i riksdagen vid flera tillfällen, om det skulle bli juridisk utbildning i Göteborg. Riksdagen

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. studiemedel
till juridik- och
religionskunskaps-
studerande i
Göteborg*

har sagt nej. Så startar man en verksamhet inom det frivilliga utbildnings-systemets ram, och det har jag ingenting emot. Men att via beslut om studiemedel få sanktion för att detta är en helt likvärdig utbildning är inte en väg som vi kan använda oss av. Vi har sagt – jag upprepar det, och det framgår av svaret – att det är regering och riksdag som skall fastställa var den högre utbildningen skall bedrivas i de former som medger rätt till studiemedel.

Vad som skett i fråga om den juridiska utbildningen i Göteborg är att man från Göteborgshäll tagit kontakt med enskilda lärare vid juridiska fakulteten i Lund och betalt dem för att i Göteborg ge vissa kurser. Men kanslersämbetet, som har haft den här frågan för prövning, har inte ansett att den verksamheten skall stå under kanslersämbetets tillsyn.

Jag har sagt till dem som uppvakttat mig, studenter som känner sig litet lurade -- och jag kan förstå att de känner sig lurade -- att vad vi kan göra i den här svåra situationen är att försöka klara deras personliga läge. Därför utfärdas nu övergångsbestämmelser för dem som har givit sig in i det här på villkor som egentligen inte gällt men som de trots gälla. Vi har gjort det för juristerna, och jag hoppas att vi kommer att kunna göra det också för teologerna. Det senare ärendet är inte slutbehandlat. Det ligger, som jag sade i svaret, i centrala studiehjälpsnämnden för prövning. Jag hoppas att vi skall finna en anständig lösning för de studenter som har gått in i den här utbildningen på premisser som för deras del inte klargjorts ordentligt.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Vi som under flera år här i riksdagen arbetat på att få juristutbildning till Göteborg har faktiskt fått rätt i det avseendet att det finns ett mycket stort underlag för sådan utbildning. Det är inte mindre än 400 juridikstuderande i Göteborg, och ungefär hundratalet studerar religionskunskap och vissa teologiska ämnen. Det finns alltså ett stort underlag för denna utbildning.

Om man sedan går till centrala studiehjälpsnämndens protokoll av den 30 juni i år framgår där att Stiftelsen Kursverksamheten vid Göteborgs universitet inte är upptagen i förteckningen över studiemedelsberättigade läroanstalter, och det är naturligtvis riktigt. Men denna institution är ju bara ett administrerande organ. Samma gäller beträffande teologi och religionskunskap. Religionsvetenskapliga institutet i Göteborg och Svenska kyrkans studieförbund är bara administrerande organ. Men i båda dessa fall är det lärare från Lunds universitet som kommer dit och håller kurser enligt studieplaner vid Lunds universitet. Jag menar att dessa extramurala studier borde vara studiemedelsberättigade. De borde kunna betraktas såsom studier vid Lunds universitet. Därtill kommer att vuxenutbildningens möjligheter ökas genom detta arrangemang. Man har familj i Göteborg där man bor, och man kan inte så lätt resa till Lund.

Vidare skulle jag vilja framhålla att den tolkning som centrala studiehjälpsnämnden givit § 1 i studiemedelstörordningen leder till rätt egenartade konsekvenser, vilket förhållandet i Göteborg visar. Man säger i protokollet av den 30 juni att enbart inskrivning vid Lunds universitet inte gäller som rätt till studiemedel, utan minimikravet är att man deltar i

obligatorisk undervisning och examination vid läroanstalten. Jag förmodar att detta skall betyda att man måste befinna sig geografiskt sett i Lund. Men det finns utbildning som inte har obligatoriska kurser eller mycket få obligatoriska moment, t. ex. vissa naturvetenskapliga ämnen. Sådana studeranden skulle då kunna studera på annan plats än studieorten och erhålla studiemedel, och detta kan inte vara riktigt.

Jag tar fasta på att statsrådet Moberg i sitt andra inlägg sade att han hoppas på en anständig lösning av dessa förhållanden. Det är också min förhoppning att man snarligen skall komma fram till en sådan anständig lösning som gör det möjligt för dessa studerande att också erhålla statliga studiemedel.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Först vill jag rent principiellt säga att jag inte anser att detta är platsen och tillfället att diskutera det sätt varpå en av våra centrala myndigheter sköter sina angelägenheter. Jag kan inte ge mig in i en diskussion med herr Källstad om tolkningen av ett beslut. Min allmänna bedömning är att nämndens olika ställningstaganden helt står i överensstämmelse med de allmänna principer efter vilka nämnden har att agera.

Herr Källstad sade i sitt andra inlägg inledningsvis något som i och för sig är tänkvärt, nämligen att man har anledning att gång efter annan pröva det sätt varpå vi lokaliserar utbildningen, varpå vi kopplar utbildningsmöjligheterna med möjligheterna till studiemedel. Jag tycker att det är en fullt rimlig fråga att ställa sig. Den skall vi diskutera i sitt sammanhang. Den skall vi inte diskutera utifrån försök att kringgå nuvarande bestämmelser, ty det är det fråga om här, utan det skall vi diskutera när vi har ett principiellt förslag på bordet. Och det får vi ganska snart. I 1968 års utbildningsutrednings kommande betänkande får vi bl. a. synpunkter och förslag på den fortsatta utvecklingen av universitets- och högskoleväsendet ur regional synpunkt. Där finns det anledning komma tillbaka till de principiella frågor som herr Källstad nu inledningsvis berörde. Men jag upprepar att det måste vara någon ordning på det sätt varpå vi handhar dessa känsliga och viktiga frågor. Nu gällande bestämmelser ger inget underlag för studiemedelsbevilning åt den typ av verksamhet som bedrivs i de två aktuella grupperna i Göteborg.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Ang. investeringsstödet till jordbruket i norra Sverige

Herr jordbruksministern **BENGTSSON** erhöll ordet för att besvara herr *Ångströms* (fp) den 2 november framställda interpellation, nr 190, och anförde:

Herr talman! Herr Ångström har frågat om jag är beredd att snabbt ta upp till omprövning formerna för det begränsade investeringsstödet för det norrländska jordbruket, så att detta kan utgå till s. k. deltidjordbruk och vid nyetablering.

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. investerings-
stödet till jord-
bruket i norra
Sverige*

Stödet till jordbruket i norra Sverige har nyligen varit föremål för översyn av en särskild utredning. Utredningen var enig i sitt förslag om hur stödet borde utformas. Våren 1971 förelades riksdagen propositionen 74 angående stöd till jordbruket i norra Sverige, m. m. Propositionen överensstämde i stort sett med utredningens förslag. När det gäller investeringsstödet till företag med begränsade utvecklingsmöjligheter gick propositionen t. o. m. längre än utredningen. Sådant stöd föreslogs nämligen för ett större geografiskt område än vad utredningen hade tänkt sig.

Riksdagen godkände propositionens förslag rörande det s. k. begränsade investeringsstödet. Detta började sålunda tillämpas den 1 juli 1971 och har alltså prövats under mycket kort tid. De erfarenheter som vunnits på denna tid ger mig inte anledning att ompröva formerna för stödet.

Herr ANGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min interpellation.

I sitt svar hänvisar jordbruksministern till att stödet till det norrländska jordbruket prövats under mycket kort tid och att någon anledning till omprövning inte finns med den korta bakgrunden. Att jag redan nu tar upp de speciella frågor som jag har aktualiserat i min interpellation beror på att arbetslösheten är mycket stor i det norrländska inlandet och att allt fler människor nu ser jordbruket som en realistisk försörjningsmöjlighet. Det är också fallet med den unga generationen.

Den proposition som jordbruksministern lade fram under vårriksdagen och som avsåg stöd till jordbruk i norra Sverige var en i stora delar bra proposition, och påtagliga resultat har redan nu visat sig. Man kan i korta drag beskriva de beslutade åtgärderna så att de avser att intensifiera jordbruket i de delar av Norrland som har de bästa förutsättningarna och att lämna stöd av mer kortsiktig natur i inlandet för att förbättra den nuvarande jordbrukarens situation. Det är på den senare punkten som jag anser att en ändring är befogad. För varje dag som går blir det allt klarare vilken betydelsefull roll inlandsjordbruket spelar för sysselsättningen och försörjningen, och då oftast som deltidjordbruk i kombination med skogsbruk.

Jag väddar till jordbruksministern att inte betrakta inlandsjordbruket i Norrland och vissa andra delar av landet som en tillfällig sjuka utan att ge det en reell chans på sikt. Fastslå att en ung människa som har intresse och fallenhet för näringen skall få fortsätta med exempelvis faderns jordbruk och att samhället även här skall hjälpa till med framåtsyftande investeringar!

Samma är förhållandet med deltidjordbruket. Sysselsättningsbilden för en jordbrukare i inlandet är ofta denna. Han och hans familj sköter jordbruket tillsammans, och under vissa bråda tider är familjeförsörjaren heltidsarbetande i jordbruket. Men vintertid finner vi honom oftast i skogen, som byggnadssnickare eller anläggningsarbetare, och under våren ger flottning ofta huvudinkomsten.

Det är alltså de olika försörjningsmöjligheternas väg som inlandsbon måste vandra för att få en högre nettoinkomst, varvid inkomsten från brukningsdelen ofta är lägst.

Sedan urminnes tider har vi norrlänningar lärt oss se olika försörjningsgrenar som en enhet: jakt och fiske, jord och skog, turism och de andra arbeten som finns att tillgå. Även om vi skulle lyckas få en ökad industrialisering i glesbygden tror jag att den här bilden, som jag har beskrivit, kommer att vara vanlig i området och, vill jag säga, också en förutsättning för att inlandet skall överleva.

Den begränsning av investeringsstödet som jag talar om verkar så, att stöd bara kan utgå till den nuvarande brukaren och alltså inte till den nyetablering som en jordbrukarson eller dotter kan vilja göra för att fortsätta på gården. Därmed ästadkommer man en begränsning i tid för det norrländska jordbruket. Med den nuvarande jordbrukargenerationens frånträdande kommer också jordbruksdriften i området att upphöra.

Det finns i dag en stor grupp unga människor som vänder sig till lantbruksnämnderna och annan arbetsrådgivning för att få en orientering om framtidsmöjligheterna. Inte minst miljödebatten har bidragit till det. Men med den kortsiktiga inriktning som jordbruksstödet har finns det numera ingen möjlighet att ge de unga ett gensvar.

En annan synpunkt: Det förhållande som jag har beskrivit drabbar även de människor som är indirekt sysselsatta i jordbruket. Jag kan ta exemplet Vilhelmina. Där är i dag i olika förädlingsgrenar inom jordbruket ca 125 personer sysselsatta; det är på mejeriet, slakteriet och Lantmannaförbundet som dessa arbetare finns. Men finns det inte någon framtid för jordbruket i inlandet, så finns det ingen framtid för dessa arbetare heller.

Herr talman! Jag vill sammanfatta mitt anförande på följande sätt: Skall det norrländska inlandet kunna överleva, måste vi i fortsättningen se jordbruket som ett realistiskt försörjningsalternativ. Jordbrukspolitiken måste då få en inriktning som stöder satsningar på framtiden. Olika kombinationsmöjligheter i fråga om arbeten blir även i fortsättningen för många människor enda vägen att nå en godtagbar försörjningsnivå, och jordbruket är basen för detta.

Denna typ av kombination av olika försörjningsvägar diskuteras också i den s. k. glesbygdsutredningen, men arbetslösheten är stor i Norrland, och snabba åtgärder är av nöden. Den stimulans för framtiden åt jordbruket som jag skisserat skulle få en mycket god effekt, och jag vädjar till jordbruksministern att ta frågorna under omprövning.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag vill med några ord kommentera interpellationen och det svar som har getts.

Tillkomsten av det speciella Norrlandsstödet för inre rationalisering var mycket bra. Vi som bor inom området känner till att ett sådant behov har förelegat, så vi hälsade det beslut som tillkom på jordbruksministerns initiativ – han tillsatte en utredning – med stor tillfredställelse.

Nu säger jordbruksministern i sitt svar att han kanske inte ännu är

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. investerings-
stödet till jord-
bruket i norra
Sverige*

beredd att ompröva det här beslutet. Det har gått för kort tid för att man skall kunna dra några slutsatser av det hela, menar han.

Om jag tittar på utvecklingen i Norrbotten sedan beslutet tillkom i riksdagen och stödreglerna började gälla, så finner jag att ett relativt stort antal ansökningar om det s. k. B-stödet har lämnats in till lantbruksnämnden, och det är gott och väl. Jag vet att det i Norrbotten finns personer som ansett att det är för få ansökningar som har kommit in. Man menar att det kanske skulle ha varit många fler. Det finns i alla fall ett drygt hundratal såvitt jag känner till. När man bedömt dessa ansökningar för att avgöra vem som skall få stödet, har man mött vissa praktiska problem. Det har sagts att det vid den praktiska bedömningen visat sig finnas risker för kollision mellan 1967 års jordbruksbeslut och det beslut som riksdagen fattade i våras om det speciella Norrlandsstödet.

Man syftar bl. a. på den passus i propositionen och riksdagsbeslutet där det sägs att stöd bör kunna utgå till sådan brukningsenhet som inte inom överskådlig tid erfordras för rationaliseringsändamål. I flera fall har jag fått personliga samtal från människor som sökt – men blivit avvisade på grund av just denna passus som reserverar brukningsenheten för framtida rationaliseringsbehov. Jag tror att det är mycket viktigt att generositeten finns vid tolkningen av riksdagsbeslutet och de intentioner som utredningen hade.

Jordbruksstödet och över huvud taget jordbruksnäringen i övre Norrland får inte ses isolerat, utan man måste se jordbruket som en del av lokaliserings- och regionalpolitiken. Jag skulle därför vilja få mer belyst hur jordbruksministern ser på denna bedömning. Det är speciellt viktigt att man i inlandet får en generös tolkning av riksdagsbeslutet och tillämpningen av 20 § i rationaliseringskungörelsen. Inlandet står ju också utanför möjligheterna att få detta särskilda KR-stöd.

Herr jordbruksministern BENGTISSON:

Herr talman! Den fråga som tas upp i ena delen av herr Angströms interpellation rörande stödet åt deltidsjordbrukare var ju föremål för en rätt grundlig diskussion i våras, då riksdagen voteringsmässigt avgjorde frågan. Men jag skall ändå anföra en del synpunkter. Herr Angström tar upp två problem och herr Stridsman tar upp ett; jag skall försöka kommentera samtliga tre.

Herr Angström vill att stödet skall kunna gälla vid nyetablering av jordbruk. Det anser jag är både principiellt och praktiskt felaktigt. Detta stöd har ju tillkommit för att just hjälpa de småbrukare uppe i Norrland som rimligtvis inte kan skaffa sig en annan sysselsättning men som har ett jordbruk vilket ger alldeles för dåliga inkomster. Jordbruken är inte heller lämpade att för dagen läggas samman till en större enhet. Då har vi alltså satt in stödet så att den nuvarande brukaren med bidrag och lån kan utöka verksamheten så långt det går på den begränsade enhet som det är fråga om. Det är alltså en kortsiktig hjälpåtgärd för den nuvarande generationen av ägare till dessa jordbruk. Att låta en ung människa som är intresserad av jordbruk ta över ett alldeles ofullständigt jordbruk, som alltså på sikt inte kan vara bärkraftigt, och låta vederbörande få statligt stöd och bidrag för att starta med detta kan inte vara riktigt. För dem

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. investerings-
stödet till jord-
bruket i norra
Sverige*

som är intresserade och unga och vill ägna sig åt jordbruk gäller ju jordbrukspolitiken, att man skall åstadkomma rationella enheter, som är på sikt bestående och som ger en dräglig inkomst åt brukaren.

Inom utredningen och även inom riksdagen rådde ju full enighet i fråga om detta stöd: det gäller den nuvarande generationen av jordbrukare uppe i åren. Av herr Angströms inlägg fick man intrycket att söner inte skulle få lov att överta ett jordbruk efter fadern. Men det är ingenting som hindrar detta - tvärtom. En jordbrukare som får det här stödet, de här lånen, det här bidraget, den här statliga satsningen lämnar ju detta efter sig till sina arvingar, och det är ingenting som hindrar att de fortsätter med jordbruksdriften. Vi lever i ett fritt land, och de får fortsätta driften. Men det är klart att för dem blir det kanske inte en tillfredsställande försörjning, för det är som jag har sagt: Denna jordbruksenhet är begränsad, och det stöd man nu ger sträcker sig så långt man kan gå med hänsyn till storleken och möjligheterna.

Jag tycker därför att vi skall hålla isär detta. Den nuvarande generationen skall ha stödet, men det är klart att det är dessa människors egendom och att deras barn får ta över det. Att det däremot skulle vara riktigt att nyetablera på dessa enheter kan herr Angström inte övertyga mig om. Jag tycker det är principiellt felaktigt.

I fråga om deltidjordbrukarna har vi enligt min mening varit utomordentligt generösa. Först och främst skall man komma ihåg att det prisstöd som utgår över budgeten - till mjölk, till fläsk, till kött - i Norrland går till deltidjordbrukare och till alla jordbrukare, så det stödet har de oberoende av om de har någon annan sysselsättning vid sidan om. Men när det gäller dessa direkta bidrag för att bygga ut verksamheten och dessa lån har vi sagt, att då måste man ändå hämta huvudparten av sin försörjning från jordbruket och skogsbruket på brukningsenheten. Vi har gått så långt att vi sagt, att hämtar de 50 procent av sin inkomst från jordbruket - all right, då får de det här stödet och dessa bidrag.

Herr Angström omnämnde en person som vissa tider är heltidsarbetande i jordbruket och andra tider har skogsarbete och sådant. Det kan mycket väl hända att han kommer i fråga för stöd, om han hämtar 50 procent av sin inkomst från det egna jordbruket och skogsbruket. På den punkten har ju riksdagen redan i år så att säga voteringsmässigt tagit position och stött regeringens uppfattning, att detta är en rimlig ordning. De måste ändå hämta huvudparten av sin försörjning från jordbruket.

Därmed har jag kommenterat herr Angströms två fragor och angett min principiella syn på dem.

Men anledning av herr Stridsmans fråga vill jag säga, att det är naturligtvis riktigt att en kollisionsrisk finns, men jag vill inte säga att den är stor. Jag kan inte föreställa mig att någon i detta hus har en annan mening än att om ett jordbruk skall kunna vara bestående, så måste det byggas upp till en rationell enhet. Enligt min mening är detta också enda chansen för jordbruket i Norrland på sikt, och därför måste man självfallet i alla de fall, där man har en chans att förena två ofullständiga enheter till en stor enhet, utnyttja denna.

Nu visar det sig emellertid att de fall, då avslag skett på grund av att enheten bör användas för strukturrationaliseringsändamål, inte är så

*Ang. investerings-
stödet till jord-
bruket i norra
Sverige*

många. Under den korta tid som verksamheten hittills har fungerat har det kommit in 278 ansökningar om stöd och bidrag. Det är mycket bra, men det finns utrymme för mera. Det visar att det föreligger ett behov och ett intresse. Av de ansökningar som avlagits har jordbruksnämnden i fyra fall sagt, att dessa jordbruk inte kan få bidrag därför att de har en sådan utformning, storlek och ett sådant läge att de rimligtvis när de blir lediga måste användas för strukturrationaliseringsändamål. Det gäller alltså fyra fall. Jag kan därför inte finna att lantbruksnämnderna varit så stränga och bokstavstråliga så att de åberopat denna bestämmelse i särskilt stor utsträckning. Sannolikt har det här rikt sig om alldeles uppenbara fall, och därför har stöd inte kunnat lämnas.

Jag har därmed, herr talman, kommenterat de tre frågor som aktualiserades och anser att erfarenheten från den korta tid som stödformen existerat har visat att det är en bra stödform. Jag har förmärkt, om jag får tro de rapporter jag fått, att den har åstadkommit en inte så liten optimism bland jordbrukarna i de här delarna av vårt land.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag skulle egentligen inte lägga mig så mycket i den här diskussionen, men eftersom frågan är ytterst aktuell även för oss i Värmland vill jag gärna poängtera en sak.

Jag hälsar med tillfredsställelse den omständigheten som jordbruksministern nämnde, nämligen att områdets storlek för dessa insatser ökades och omfattar även vårt län. Även om vi inte sett så stort resultat av det ännu, tror jag det är bra att denna utvidgning har skett.

Det har sagts att jordbruk och skogsbruk hör ihop och att det ofta är svårt att särskilja vad en person egentligen jobbar med. Det är alldeles riktigt.

Jordbruksministern har vidare redogjort för själva rationaliseringsstödet, det särskilda stödet, och stödet till deltidsjordbruket.

Ute i det praktiska livet är den största svårigheten att alltför små möjligheter föreligger för en successiv utbyggnad av ett jordbruk. Bland jordbruksinnehavare i olika åldrar kan det finnas en yngre människa, som vill satsa på ett större jordbruk, men han har inte tillräckligt med jord i området. Han kan inte heller få det under de allra närmaste åren. Inte heller har han då möjligheter att få stöd och bidrag så att han kan sätta i gång. Följden blir att innan han får så mycket jord att stödmöjligheter föreligger har alltför mycket åker växt igen. Då är det alldeles för sent att sätta i gång.

Det är på den punkten som den nuvarande jordbruksrationaliseringen brister allra mest, såvitt jag kan se. Därför är det nödvändigt att man till deltidsjordbrukare, som herr Angström var inne på, ger ett stöd för att hjälpa dem att så småningom bygga ut ett bättre jordbruk. Det måste ske successivt.

Varför det? Jo, därför att brukningsenheterna i Värmland, speciellt i de bygder jag kommer ifrån, liksom såvitt jag förstår i Norrland, är alldeles för små och alldeles för många. De är så många och så små att det inte går att klara problemet på en enda gång. Man kan inte tänka sig att de är till salu samtidigt. Därför behövs det ett system som möjliggör en successiv uppbyggnad.

Det var detta jag ville poängtera.

Herr ANGSTRÖM (fp):

Herr talman! Det går en klar principiell skiljelinje mellan jordbruksministerns uppfattning och min uppfattning i denna fråga. Jag anser att de åtgärder som sätts in för jordbruket i inlandet också skall kunna verka på längre sikt.

Jag tog exemplet med sysselsättningen i Vilhelmina, där cirka 125 personer är sysselsatta i indirekta arbetsuppgifter för jordbrukets räkning. Sviktar denna del av inlandsjordbruket, som till överväldigande del är helt uppbyggd på deltidjordbrukare och småjordbrukare, blir dessa arbetare friställda. Redan nu uttalas det starka varningar för att denna tendens är på gång. Om man ser sysselsättningssituationen i sin helhet, skulle det vara ett mycket svårt avbräck för bygden och för inlandet.

Jag vill också påminna om att kommunerna, i det trängda läge som inlandet befinner sig i, i vissa fall har gått in och gett investeringsstöd till just den typen av jordbruk - dels till deltidjordbrukare, dels till sådana nybrukare som vill fortsätta faderns jordbruk och då inte kan erhålla investeringsstödet för en förbättring av jordbruket.

Detta anses strida mot lagen, och dessa kommuner har också fått ett straff utmätt åt sig genom att viss del av skatteutjämningsbidraget innehållits.

Att kommunerna i alla fall sökt ge stöd tycker jag talar för att de människor som bygger och bor och som är ansvariga för samhällsutvecklingen i inlandet har sett detta som en mycket betydelsefull angelägenhet. Den typen av jordbruk har en stor uppgift att fylla för sysselsättningen och försörjningen i området.

Jordbruksministern sade också att de nuvarande bestämmelserna inte hindrar en son att överta faderns jordbruk. Ja, det är fullt klart att han har rätt att göra det. Men om han sedan i sin optimistiska framtidssyn vill förbättra faderns jordbruk - ungdomar har ofta nya idéer - får han inte tillgodoräkna sig investeringsstödet, eftersom detta är avsett för den nuvarande brukaren och inte för sonen.

Jag tycker att man måste se de lokaliseringspolitiska åtgärderna i inlandet som en enhet. Där gör man försök att uppnå en viss industrialisering, man vidtar andra åtgärder, såsom åtgärder för att skapa beredskapsarbeten för att trygga sysselsättningen under särskilda krisperioder. Jag tycker det är synd att den här typen av jordbruk inte får ett rejält stöd. Jag tror att det vore den lokaliseringsåtgärd som skulle ge den snabbaste och varaktigaste effekten av alla de vidtagna åtgärderna.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag tycker att det är värdefullt att jordbruksministern erkänner den kollisionsrisk som föreligger mellan 1967 års riksdagsbeslut och årets beslut om Norrlandsstödet för inre rationalisering.

För att man på den här punkten skall kunna fullfölja utredningens, propositionens och även riksdagsbeslutets intentioner tror jag att det är viktigt att man i tolkningen visar generositet.

Jag har inga bevis för att lantbruksstyrelsen vill styra, men jag har en

Nr 134

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. investerings-
stödet till jord-
bruket i norra
Sverige*

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. investerings-
stödet till jord-
bruket i norra
Sverige*

känsla av att man kanske från lantbruksstyrelsens sida visat en viss strävsamhet på detta område.

Jag tror att just tillämpningen är det viktiga när man skall gå ut på fältet och så att säga fullfölja riksdagsbeslutet.

Jag sade att drygt hundratalet ansökningar hade kommit in till Norrbotten. Denna siffra framgick vid en föredragning som vi fick inför landstinget. Jag vet inte om mycket har hänt senare. Jordbruksministern nämnde 278 ansökningar. Gällde dessa Norrbotten eller gällde de hela stödområdet?

Sedan sade jordbruksministern att det endast var fyra ansökningar som hade gått till jordbruksnämnden. Det var väl en felsägning, eftersom det måste vara lantbruksstyrelsen eller någon annan central myndighet som givit avslag på det hela. Jag har i alla fall personligen träffat rätt många som säger att man redan på det förberedande kontaktstadiet fått avslag på begäran just om stöd till inre rationalisering.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! När det gäller antalet ansökningar som avslagits av lantbruksnämnden - sade jag jordbruksnämnden var det en felsägning, eftersom denna inte handlägger några sådana här ansökningar - så var det alltså fyra ansökningar. De fyra ansågs inte kunna få stöd på grund av att det är så uppenbart att dessa jordbruk skall slås samman och ingå i för framtiden bestående effektiva jordbruksenheter. Herr Stridsman har fortfarande bara en känsla och inga bevis för saken, men jag har siffror, som nog är bättre än känslor, herr Stridsman. Därför får vi tills vidare utgå från siffrorna.

Herr Jonasson har egentligen givit mig alldeles rätt. Jag förstår detta för han är ju en klok man och en förnämlig jordbrukare. Han slog fast att vi i Värmland har alldeles för många och för små jordbruk. Om man nu har den uppfattningen, herr Jonasson - och den är ju riktig - skall man då medvetet permanenta det tillståndet? Eller skall man medvetet se till att dessa enheter blir färre, större och effektivare och att de ger brukaren en dräglig inkomst? Svaret är väl självklart. Vi kan inte ha delade meningar, herr Jonasson. Det måste vara på det sättet.

Till herr Angström vill jag säga att den tanken aldrig föresvävat vare sig utredningen, regeringen eller riksdagen att man med det här stödet skulle stimulera unga människor att etablera sig på sådana jordbruk som inte är utvecklingsbara. Herr Angström vill att stödet skall utformas så att det verkar på längre sikt. Det vill jag också, men jag vill inte att det skall verka negativt på längre sikt, utan det skall verka positivt på det sättet att man får fram bärkraftiga enheter. Skapar man inte bärkraftiga enheter i Norrlands inland, är det inte möjligt att bedriva jordbruk på sikt. Och vi har ändå ansvar för det.

Sedan säger herr Angström att det är synd att sonen - jag hoppas att han också menade dottern - som ärver ett jordbruk, som alltså är rationaliserat med hjälp av det stöd som vi har givit, inte har möjligheter att vidta åtgärder för ytterligare rationalisering. Men det är ju just det han inte kan! Den rationalisering, den förbättring som staten, samhället, nu ger en sådan jordbrukare går ju till den yttersta gränsen för vad denna

lilla enhet förmår. Barnen får arva företaget med de förmåner som ligger däri, men de har inga utvecklingsmöjligheter där, så frågan är egentligen inte intressant.

Det stöd vi satt in, som fått ett positivt mottagande och som visat sig behövt och effektivt, var för att hjälpa dem inom den nuvarande generationen jordbrukare som är uppe i åren. De skall ha möjligheter att stanna kvar och få en dräglig inkomst. Det gäller här, märk väl, jordbruk som har begränsade utvecklingsmöjligheter. Det var detta frågan gällde när riksdagen tog sitt beslut.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag ville bara säga ett par ord därför att herr Stridsman ville göra gällande att han hade en känsla av att lantbruksstyrelsen styrde nämnderna och angav hur de skulle handla. Den känslan tror jag herr Stridsman är tämligen ensam om.

När vi behandlade denna fråga i våras här i riksdagen, skedde det på grundval av ett utredningsförslag. Jordbruksministern visade sitt intresse för dessa frågor genom att gå längre än vad utredningen kommit till.

Jag kan bara tala för lantbruksstyrelsens vidkommande. Vi har fått några få ärenden att ta ställning till – jag har inte antalet i huvudet, men det är ytterst få. Det har där visat sig att nämnderna har behandlat dessa frågor på det sätt som vi här hade förutsett. Jag kan försäkra herr Stridsman att i de ärenden som vi har prövat besvärsvägen har vi varit mycket generösa. Jag tror att vi vid något tillfälle har gått så pass nära gränsen att det vid besvär längre upp är tvivelaktigt om vårt beslut skulle ha stått sig. Det är sanningen i denna fråga.

De vittnesbörd vi fått ute från orterna talar om att detta stöd fyllt den funktion det var avsett att fylla.

Både herr Angström och herr Stridsman vet att lantbruksnämnderna är sammansatta av bl. a. jordbrukare som har att bevaka dessa intressen. Anser de att nämnderna inte handlar korrekt, har de möjligheter att föra ärendena för prövning i högre instanser.

Jag vill nog säga att detta stöd har varit väl motiverat, och jag tror att jag kan göra mig till talesman för rätt många som uttrycker tacksamhet mot jordbruksministerns utformning av detta stöd som kom i våras.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jordbruksministern märker ord. Kanske jag avsiktligt också använde orden "för många". Det är i så fall mycket tacksamt för jordbruksministern att koppla på.

Om man ser våra nuvarande åkerarealer totalt måste man konstatera att med den mekaniseringsgrad och mekaniseringsmöjlighet vi för närvarande har blir det många små jordbruk. De blir för små.

Men de nuvarande brukarna vill inte göra sig av med dem. De vill inte sälja dem. Det är många tecken i tiden som tyder på oro m. m., och det gör att dessa människor som nu vill bygga upp större jordbruk av många små fastigheter – det kan röra sig om ett tjugotal, kanske fler – inte har möjlighet att få så stor areal på en gång att de kommer i åtnjutande av samhällsstödet här. Jag tänker då på lånegaranti m. m. Jag vill för min del

Nr 134

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. investerings-
stödet till jord-
bruket i norra
Sverige*

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. investerings-
stödet till jord-
bruket i norra
Sverige*

inte vara med om att driva bort människor på det sättet. Vi kan inte arbeta så. De bör få möjligheter att behålla fastigheterna och sin boplats så länge de vill.

Men det betyder inte, herr jordbruksminister att jag vill vara med och medvetet permanenta detta. Det går helt enkelt inte, och det lönar sig inte heller. Anledningen till att jag tagit upp detta spørsmål är att vi måste få ett bättre system i rationaliseringsbestämmelserna för att hjälpa jordbrukare i dessa bygder som kanske behöver en sammanläggning av 20–25 enheter men som inte kan få mer än ett par tre, kanske fyra fem att börja med. Det är då man stöter på svårigheterna. Jordbruksministern är ju från Halland, och där har man inte samma problem, men jag har sagt förr att jordbruksministern är välkommen till Värmland. Jag hoppas att han någon gång kommer dit så att vi tillsammans får studera förhållandena på ort och ställe. Då tror jag att problemet också kommer att framstå ännu tydligare för jordbruksministern.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill understryka just de synpunkter som herr Jonasson har lagt på den successiva uppbyggnaden av brukningsenheter. Jag tror att det är den enda realistiska gång som vi har att vänta i dessa bygder, om vi skall få behålla jordbruket där.

Beträffande deltidjordbrukaren är det ju så att han behöver göra vissa investeringar för att kunna nyttiggöra sig det prisstöd som riksdagen beslöt under våren. En sådan satsning är självfallet nödvändig ibland för att de över huvud taget skall kunna fortsätta med jordbruksdriften.

Mitt tidigare anförande har naturligtvis inte inneburit någon kritik av lantbruksnämndernas arbete. De har ju att helt rätta sig efter de utfärdade bestämmelserna.

Slutligen sade jordbruksministern att siffror är bättre än känslor. Jag vill säga att fick man den rätta känslan för jordbruket i det här området och lade de rätta siffrorna så skulle effekten bli väldigt bra.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag håller med jordbruksministern om att siffror är alltid bättre än känslor. Men i detta speciella fall från Norrbotten som jag har tagit upp kan jag i alla fall inte underlåta att tala om att jag har kontaktats av fler än de fyra som enligt jordbruksministerns besked fått avslag. Jag tycker att det viktigaste är hur vi skall kunna fullfölja intentionerna i utredningen, intentionerna i propositionen och i det beslut som fastlades i riksdagen. Då är det just tolkningsfrågan som kvarstår, och jag vill poängtera vikten av att tolkningen blir så generös som möjligt.

Herr Persson i Skänninge gjorde gällande att jag sade att lantbruksstyrelsen vill styra det hela. Jag sade inte att lantbruksstyrelsen vill styra. Jag tror inte att man vill styra det hela. Jag sade däremot att jag har känslan av att de inte är riktigt generösa. Varför gjorde jag det? Om herr Persson läser propositionen 74, där man lägger fram förslaget om Norrlandsstödet, och ser på lantbruksstyrelsens remissyttrande så skall han finna att man där vill antyda just att rationaliseringskungörelsens

bestämmelser inte skall tolkas på olika sätt i olika delar av landet. Man vill inte visa generositet i detta avseende utan gör vissa reservationer vid tolkningen av dessa bestämmelser. Jag ifrågasatte därför huruvida tolkningen är så generös som väl var avsikten både vid utredningen och i riksdagsbeslutet. Jag är tacksam för att herr Persson i Skänninge som ledamot i lantbruksstyrelsen medverkat till en välvillig bedömning av dessa fall. Jag vill få antecknat till protokollet att detta är mycket bra.

Jag vill också säga att det är alldeles riktigt att jordbruksministern i ett avseende gick längre än utredningen, nämligen när det gällde det geografiska området.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Herr talman! Jag har egentligen inte mycket mer att tillägga än att för det första tacka herr Jonasson för hans inbjudan till Värmland, som jag självfallet skall utnyttja. För det andra vill jag med anledning av att herr Jonasson påstod att jag märker ord säga, att detta väl inte är så underligt, eftersom ord ju är det redskap vi arbetar med i detta hus. Då får man ju också märka de ord som framförs. Jag har inte någon annan möjlighet att diskutera med mina vänner här.

Sedan vidgade herr Jonasson debatten till hela vår jordbrukspolitik, som självfallet är mycket intressant men som vi kanske inte har tid att diskutera just nu. Men rent principiellt är det ändå så att när samhällets organ får en ansökan om lån och bidrag – och jag talar nu inte bara om Norrlandsstödet utan om rationaliseringsstöd i allmänhet – måste man beräkna hur mycket jordbrukaren i fråga kommer att tjäna per timme och per år. Är denna inkomst så stor att han kan leva på den och betala de lån han får osv.? Det är många svåra avvägningar man skall göra i sådana sammanhang, och därför måste enligt min mening enheterna vara något så när riktigt utformade redan från början.

Sedan till herrarna Angström och Stridsman. Man skall skilja på känsla och känsla – att ha känsla *av* något är en sak men att ha känsla *för* något är en annan sak. Jag hade känsla *för* Norrland och föreslog ett effektivt stöd till Norrlandsjordbruket.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Får jag bara säga till herr Stridsman, som uppmanade mig att läsa lantbruksstyrelsens remissyttrande över det aktuella betänkandet, att jag gärna skall göra det. Vad som där står har jag inte nu i mitt minne. Självfallet kan dock en administrativ myndighet ha vissa invändningar mot att man i olika delar av landet har olika bestämmelser. Men vad lantbruksstyrelsen här fått göra är ju att utfärda de bestämmelser som skall gälla efter riksdagsbeslutets fattande. Och jag vågar påstå, herr Stridsman, att detta har gjorts helt i enlighet med riksdagsbeslutet. Jag har också den uppfattningen att lantbruksstyrelsens bedömning har varit ganska generös.

Nu gör herr Stridsman gällande att han inte sagt att lantbruksstyrelsen vill styra det här. Låt oss nu inte diskutera vad herr Stridsman sade. Det kommer att återges i protokollet, och vi kan då studera det där.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
26 november 1971

*Om åtgärder mot
ekonomisk skada
vid insektsangrepp
på stormfällad skog*

§ 4 Om åtgärder mot ekonomisk skada vid insektsangrepp på stormfällad skog

Herr jordbruksministern BENGTTSSON erhöll ordet för att besvara herr Jonassons (c) den 2 november framställda interpellation, nr 192, och anförde:

Herr talman! Herr Jonasson har frågat om jag har för avsikt att vidta några åtgärder som kan skydda skogsägare mot ekonomisk skada i samband med insektsangrepp på stormfällad skog.

Som svar på herr Jonassons fråga vill jag meddela att regeringen för bekämpning av insektsskador i anledning av stormfällningarna år 1969 hittills har beviljat statsbidrag med 6,5 miljoner kronor. Jag kan nämna att regeringen vid konseljen den 19 november 1971 beviljade 100 000 kronor för inventeringar av skador förorsakade av granbarkborren. Inom skogsvårdsstyrelsen pågår inventeringar för att avgöra i vilken omfattning bekämpningsåtgärder måste sättas in.

Förutom statsbidrag för insektsbekämpning kan skogsägaren få statlig garanti för lån, om det exempelvis är svårt att för tillfället få avsättning för det virke man måste avverka i samband med bekämpningen. Riksdagen beslutar om garantiram vid varje särskilt tillfälle.

Vidare kan statsbidrag, om särskilda skäl föreligger, utgå till återplantering av det område man kan ha tvingats avverka vid bekämpningen.

Frågan om förbättrat försäkringsskydd för skogsskador är föremål för överläggningar mellan representanter för skogsbruket och vissa försäkringsbolag. Enligt vad jag erfarit diskuteras även insektsskador i detta sammanhang.

Statens engagemang i samband med insektsangrepp på skog är som framgår av vad jag sagt redan stort, och jag anser det därför inte erforderligt att nu vidta ytterligare åtgärder.

Herr JONASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på interpellationen. Starka stormar fällde hösten 1969 rätt mycket skog i stora delar av vårt land, men också snöbrott åstadkom en hel del skador redan på våren 1968. Det mesta av den skog som då bröts ner är då tillvarataget, men mycket ligger kvar och har legat kvar alltför länge.

I det kvarliggande virket har insekterna fått en god utvecklingsplats, men den moderna maskintekniken vid avverkningarna har varit en starkt bidragande orsak. Stora obarkade virkesvältor har legat kvar liksom stora barkhögar, och där har insekterna haft goda utvecklingsplatser.

Granbarkborren är väl den insekt som förorsakat de allra sväraste skadorna. Den sextandade barkborren har angripit de små och friska träden, och den åttatandade har angripit de stora friska träden. Det är framför allt äldre granbestånd som angripits, och blånader har uppstått som förstör virket.

Av vad jag här har redogjort för framgår också att de markägare som har tillvaratagit virket och i övrigt iakttagit en god virkesvård har fått bekymmer genom att vissa av rågrannarna inte har gjort sammalunda. De ekonomiska förlusterna synes bli stora, och många skogsägare är djupt

oroad. Träden torkar upp och dör, och det torkade virket kan inte användas till sågtimmer.

Som framgår av jordbruksministerns svar, har statsmakterna uppmärksammat de här problemen, och sedan interpellationen väcktes eller närmare bestämt den 19 november har regeringen anvisat 100 000 kronor för inventering av skadorna. Inventeringen är nu i gång, och den kommer väl att visa skadeomfattningen. Jag är glad för att dessa åtgärder har vidtagits.

Men det är ofrånkomligt att också sätta in andra åtgärder. Avverkning måste nu ske på ett sådant sätt att insekterna inte kan vidareutvecklas. Virket måste barkas direkt och bortforslas liksom barkmassorna. Det är helt nödvändigt, om vi inte skall få en ännu kraftigare spridning av angreppen.

Arbetslösheten är rätt stor för närvarande, speciellt bland skogsarbetarna. Här borde väl ändå staten kunna hjälpa till så att dessa finge sysselsättning, samtidigt som ett mycket angeläget arbete blev utfört. Statsmakterna söker ju i många fall arbetsprojekt i arbetslöshetsbekämpande syfte. Jag vill säga tydligt och klart att det är svårt att hitta ett mera meningsfullt arbete än just detta. Det är bäst när människorna får arbete och dessutom kan göra så stor nytta. Avsättningen av virket är visserligen svag för närvarande, men virket skulle kunna huggas upp och bevaras. Avsättningsmöjligheter torde komma längre fram.

Från samhällets sida måste denna verksamhet stimuleras, ty den har stor nationalekonomisk betydelse. Det skulle kunna ske i form av arbetsinsatser, lånemöjligheter, skattestimulering etc. Beträffande arbetsinsatserna skulle staten kunna svara för en viss procent och skogsägarna för resten. Lån skulle också kunna beviljas på hyggliga villkor. Jordbruksministern har svarat att lånemöjligheter finns, och jag hoppas att de skall kunna genomföras utan alltför invecklade procedurer.

Men även på skattesidan skulle man väl kunna överväga en viss avskrivning i sådana fall där skogen måste tas bort helt eller delvis. Jordbruksministern har också pekat på att det finns möjligheter att få anslag till återplanering. Vederbörande bör få upplysning om detta. Dessa åtgärder är ganska bra, men det går att åstadkomma ännu mera.

Jag vill säga att jag i stort sett är nöjd med jordbruksministerns svar, men jag hoppas att de ytterligare synpunkter som jag här anfört skall bli föremål för prövning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. lärares ställningstaganden i politiska frågor

Herr utbildningsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr *Berndtsons* i Linköping (vpk) den 2 november framställda interpellation, nr 191, och anförde:

Herr talman! Herr *Berndtson* i Linköping har frågat mig, *dels* hur jag ser på lärares rätt att i anslutning till t. ex. föredrag i skola av utomstående uttrycka personliga åsikter, *dels* om jag anser att lärare bör

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. lärares ställ-
ningstaganden i
politiska frågor*

ha rätt att redovisa alternativa synsätt till dem som läroböckerna uttalar, *dels* hur jag ser på lärarnas rätt till politisk verksamhet på sin fritid, *dels* om lärare bör redovisa sin politiska inställning i sitt arbete, *dels* om regeringen avser att vidtaga några åtgärder för att motverka det ensidiga propagerandet av borgerlig ideologi i skolorna.

De av herr Berndtson ställda frågorna berör till en del sådana problem som jag tagit upp i ett svar till herr Hermansson i Stockholm nyligen under denna session. Jag vill därför inledningsvis hänvisa till min i detta sammanhang redovisade uppfattning om skolans uppgift och ställning i ett demokratiskt samhälle.

Skolan tar emot barn och ungdom från alla grupper och åsiktsriktningar i samhället. Eleverna får inte påverkas från skolans sida till förmån för den ena eller den andra av inbördes kämpande åskådningar eller uppfattningar. Skolan skall söka främja varje elevs utveckling till en fri och självständig personlighet, som under eget ansvar skall kunna ta ställning och utforma sin livssyn.

Undervisningen skall därför vara objektiv, dvs. saklig och allsidig. Kravet på allsidighet är särskilt aktuellt, när det gäller kontroversiella synpunkter. Framställningssättet får inte vara sådant, att läraren identifierar sig med eller tar avstånd från de kontroversiella uppfattningar som behandlas så att eleverna kan komma att påverkas i sin åsiktsbildning. Detta hindrar givetvis inte att läraren ger till känna sin egen personliga åsikt.

Genom att eleverna som en grundläggande princip får träning i att bedöma frågor och förhållanden sakligt och kritiskt övas deras motståndskraft mot propaganda och förbereds de för det personliga ställningstagandet. På detta sätt kommer frågan om objektiviteten in i ett metodiskt sammanhang, som är naturligt och konstruktivt.

När det gäller granskning av läroböcker vill jag erinra om de uppgifter som tillkommer statens läroboksnämnd. Nämnden granskar f. n. inte alla läroböcker. I vilka former läromedelsgranskningen framdeles skall ske utreds f. n. av läromedelsutredningen, som inom kort kommer att avge ett betänkande härom.

Herr Berndtson har ställt ett antal preciserade frågor rörande hur en lärare skall uppträda i vissa givna situationer. Om svensk medborgares rätt till politisk aktivitet behöver inte ordas. Av vad jag tidigare sagt framgår också att en lärare kan – och i vissa fall bör – tillkännage andra åsikter än de som förs fram i samband med föredrag av personer utanför skolan eller i undervisningsmaterial. Avgörande här är emellertid, som jag nyss sagt, att läraren inte propagerar för eller emot de kontroversiella uppfattningar som är under diskussion.

Herr Berndtsons frågor aktualiserar emellertid också det principiella problemet om lärarens frihet i undervisningen. Det kan inte vara vare sig min eller t. ex. skolöverstyrelsens uppgift att i detalj söka förutse alla situationer som kan inträffa i klassrummen och utfärda föreskrifter som skall lända till efterrättelse i dessa situationer. Under sådana förhållanden skulle skolan aldrig kunna fungera. Läraren har getts frihet att i samverkan med skolledning, andra lärare och eleverna själva utforma undervisningen. Men undervisningen skall givetvis utformas med iaktta-

gande av vad läroplanerna föreskriver. Uppkommer misstankar om att läroplanernas intentioner inte följs bör skolmyndighetens uppmärksamhet påkallas.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min interpellation. Interpellationen utgår från det allmänt förekommande inslaget av borgerlig ideologi i skolundervisningen. Men det förhållandet att lärare under anmärkningsvärda former tilldelats varning för att de gett annan politisk belysning av händelser än vad läroböckerna gör har också gjort det särskilt angeläget att efterhöra hur regeringen ser på dessa frågor.

Utbildningsministern hänvisar till det svar han i går lämnade till herr Hermansson i Stockholm. Varken det svaret eller svaret på min interpellation tar upp det som kan anses utgöra avsteg från skolans uppgift att ge objektiv, dvs. saklig och allsidig, undervisning.

Till de preciserade frågorna i min interpellation vill jag erinra om några aktuella händelser.

I det bekanta Kungsbackafallet, där tre lärare tilldelats varning för tjänstefel, lade länskolnämnden i Hallands län lärarna till last att de opponerat mot en enligt deras mening ensidig framställning av en utomstående föredragshållare. Likaså ansågs belastande att de berörda lärarna haft sina telefonnummer angivna i ett häfte om Vietnamveckan!

Utifrån sådana fakta är de ställda frågorna motiverade, och det kan ifrågasättas om de av utbildningsministern åberopade medborgerliga rättigheterna till politisk aktivitet här tillämpats.

I fråga om det principiella problemet om lärares frihet i undervisningen anför utbildningsministern att varken han eller skolöverstyrelsen kan förutse alla situationer i klassrummen och utfärda föreskrifter. Det har jag naturligtvis heller inte avsett, men jag tror det är utomordentligt viktigt att så klara uttalanden göres från regeringens sida att varje tveksamhet om principerna undanröjes.

Den ensidiga beskrivning av internationella problem som förekommer i många läroböcker borde göra det naturligt att lärarna nyanserar beskrivningarna. Men då blir det "politisk propaganda".

Jag vill se Kungsbackafallet som ett uttryck för den situation som är rådande och den borgerliga dominans som är kännetecknande för skolan. Tyvärr är inte detta fall isolerat.

Även om jag inte har för avsikt att fördjupa mig i detta enskilda fall vill jag dock peka på några skrämmande värderingar som lagts i dagen vid handläggningen av fallet.

När det gäller bevisningen av anklagelserna mot de berörda lärarna anför länskolnämnden i Hallands län att "det i allt fall måste fästas stor vikt vid av dem i målet lämnade upplysningar och framförda synpunkter, särskilt som dessa fem parter -- förutom att de inför nämnden gjort intryck av att vara sansade och omdömesgilla -- i följd av sin yrkesutövning och sin verksamhet i övrigt samt sina utåtriktade kontakter haft möjlighet att bilda sig en uppfattning -- --".

Vad är detta? En uppfattning som är kränkande mot övriga

Fredagen den
26 november 1971

Ang. lärares ställningstaganden i politiska frågor

yrkesutövare, vilka inte har en enligt gängse borgerlig uppfattning tillräckligt hög status. Vad är det som gör yrkesutövaren med tjänstebil, kontor och telefon och med kostym och vita manschetter som arbetsklädsel mera trovärdig än yrkesutövaren med cykel, med bullrande arbetsplats och med oljigt blåstäl som arbetsklädsel?

Den borgerliga ideologin gör sig starkt gällande. I historia för årskurs 9 i grundskolan av Hildingson Husén heter det beträffande könsrollerna: "Det är svårt att säga i vilken grad verklig diskriminering av kvinnor fortfarande förekommer inom yrkesliv och politik. Många anser att detta i hög grad ännu är fallet."

Att Eva Moberg anser detta berättas det, men inga exempel på könsdiskriminering ges. Däremot får man veta: "Många flickor vill inte satsa på utbildning och yrke, eftersom de avser att gifta sig och därför inte tror sig behöva tänka på sin försörjning."

På bildsidor visas olika kvinnoroller, och jag skall faktiskt återge ett par exempel på TV-skärmen. Man talar om grovarbetare i Polen, brud i Sverige, skönhetsmiss i Frankrike, soldat i Kina osv. som kvinnoroller. Det är möjligt att "grovarbetare i Polen" återspeglar författarnas innersta tankar om den förmenta följderna av att kapitalismen avskaffas, men frågan är väl ändå om inte bilden av den svenska kvinnans roll som "brud" är minst lika kränkande mot alla ambitiösa, medvetna kvinnor såväl i vårt land som i andra länder vilka vill skapa jämlikhet.

Efterkrigstidens historia beskrivs på följande sätt i Tham-Hägers Historia, Lärobok för grundskolan, Årskurs 8: "Förenade staterna 'vann kriget men förlorade freden'. Amerikanerna förmådde inte hindra Sovjetunionen att lägga under sig större delen av Östeuropa. De förstod emellertid, att Förenade staterna inte kunde lämna den övriga världen åt sitt öde utan måste ta ledningen bland demokratierna, om inte Sovjetunionen helt skulle få övertaget. Därför hjälpte den amerikanska regeringen Västeuropas länder att återuppbygga sitt näringsliv och försvar. Också i Kina satsade amerikanerna miljarder dollars för att hjälpa landet på fötter, men där segrade kommunismen ändå."

Det är alltså förklaringen till militärpakter, interventions- och utrottningskrig och mycket annat som USA står för i dagens politiska situation. Märk väl att beskrivningen är avsedd för elever vid årskurs 8; den kan inte ens försvaras som barnsagor!

I en annan lärobok beskrivs FN så här: "Tillträde till FN är i princip öppet för alla fredsälskande nationer: Sverige blev medlem år 1946 - - - utanför står bl. a. Kommunist-Kina." Där har som bekant utvecklingen korrigerat läroboksförfattaren, men kvar finns värderingen att den som inte kommit med i FN ej heller är fredsälskande. Att det varit USA:s politik som länge hindrat Kina att få inträde i FN behöver man tydligen inte klargöra i läroböckerna.

I Pederby-Mobergs lärobok i samhällskunskap för grundskolans årskurser 7-9 säges: "Sovjetunionen är emellertid inte en demokratisk stat i västerländsk mening. Där råder nämligen enpartivälde som är allt annat än demokratiskt. Det är det kommunistiska partiet som är allenarådande."

Däremot presenteras Schweiz på ett annat sätt. Beträffande national-

rådet anföres: "Medlemmarna väljs direkt av folket för fyra år i sänder Karaktäristiskt för den schweiziska typen av demokratiskt styrelseskick är att *beslutande folkomröstningar* förekommer rätt ofta. Folket självt får således genom röstning godkänna eller avslå olika förslag."

Författaren tillägger dock följande: "Anmärkningsvärt är att kvinnorna i Schweiz fortfarande i allmänhet saknar rösträtt." Även i det här fallet har som bekant utvecklingen gått framåt. men nog torde mer än en elev i grundskolans årskurser 7-9 ha frågat sig om inte också kvinnorna borde räknas till "folket" som väljer nationalråd och om det är särskilt demokratiskt att människor på grund av sitt kön diskrimineras.

Kravet på allsidighet är särskilt aktuellt när det gäller kontroversiella synpunkter, säger utbildningsministern i sitt svar, men läroböckernas ensidiga synsätt vill jag illustrera med följande exempel. I "Världen, Sverige och vi", samhällskunskap för gymnasiet årskurs 1, behandlas EEC-frågan. Där anföres: "Möjligheterna syns i detta fall vara, om nu t. ex. Storbritannien vinner inträde, att vi antingen ansluter oss helt men med förbehållet att få lämna organisationen vid händelse av krig eller andra svåra politiska kriser, eller att vi bara blir associerad medlem."

Jag vet inte med vilken rätt läroboksförfattarna Björkblom m. fl. på detta sätt preciserar vårt lands utrikespolitik. Här är det väl ändå en kontroversiell fråga. Kan det anses oriktigt om en lärare erinrar om andra ståndpunkter i EEC-frågan? Det är exempelvis inte utan intresse att många i vårt land också säger nej till EEC!

Det är heller inte företagsdemokrati och löntagarinflytande som propageras i läroböckerna. "Utbildningstidningen" redovisar i sitt senaste nummer några utdrag ur läroböcker, där man funnit exempel som att "de flesta människor på grund av uppfostran, miljö och tradition har en socialt medveten attityd, som gör disciplin och lydnad naturlig i ett företag såväl som i ett samhälle".

Den borgerliga indoktrineringen kommer till uttryck på område efter område i undervisningen. Helt nyligen har utkommit en bok av Henry Egidius med titeln "Individ och grupp". Boken används i psykologiundervisningen på gymnasieskolans facklinje. Jag skall be att få återge några avsnitt ur denna bok. Under rubriken Sociala behov kan man läsa följande: "Vilka är då de sociala behoven? Några är allmänt erkända av psykologerna: kontaktbehovet, prestationsbehovet, behoven att dominera och att underordna sig. Delvis hör de samman, delvis är de motstridiga. Flera psykologer har diskuterat, om det inte finns ytterligare ett behov: behovet att hjälpa andra, att göra tjänster åt andra. Men om detta är ett naturligt behov, varför påminnes vi då ständigt om att vi bör vara hjälpsamma och osjälviska?"

Jag citerar vidare: "Två sociala behov som förefaller motstridiga är behoven att dominera och att underordna sig. Men var och en som arbetar i en större organisation bör helst ha båda. Man skall kunna underordna sig de personer som står över en själv och man skall kunna dominera dem som man har under sig. Många människor har bara det ena av dessa behov. Om de bara har behov att dominera, kommer de lätt i konflikt med närmast överordnade chefer. Om de bara har behov att

Fredagen den
26 november 1971

Ang. lärares ställningstaganden i politiska frågor

underordna sig, gör de klokast i att stanna på en underordnad plats. Behovet att dominera, maktbehovet, prestigebehovet är ofta intensivt. Det framträder med särskild styrka, när rangordningen i en grupp rubbas. En maktkamp brukar då utvecklas, tills den starkaste eller den som gör starkast intryck fått underordningsbehovet att växa hos alla de övriga.”

Under rubriken Tendenser till rangordning och gruppgränser undervisar författaren om att fullständig jämlikhet tycks vara ett svärfångat ideal t. o. m. i vänskapsgrupper: ”Om två vill bestämma och ingen vill rätta sig efter den andre, kommer gruppen snart att splittras. Tack vare behovet att underordna sig, vilket kan framkallas hos den ena av parterna, bevaras vänskapen. I ett äktenskap kan dock viss jämlikhet uppnås genom att mannen får bestämma i vissa frågor, hustrun i andra.”

Inom en kulturkrets och också inom hela mänskligheten uppstår en mängd rangordningssystem, heter det i boken.

”Människorna sluter sig samman i nationer. Varje grupp känner behov av strukturering, av lag och ordning. Men nationen blir snabbt mer än blott en administrativ enhet. Den blir en personlighet med alldeles egna karaktärsdrag, som medlemmarna blir djupt förälskade i. Vårt svenska språk klingar särskilt skönt, tycker vi, fastän det egentligen bara klingar svenskt. Vår renlighet, hederlighet, öppenhet, demokratiska samhällsordning och mycket annat blir omistliga nationella särdrag.”

Samhällsklasser, socialgrupper, social status behandlas på följande sätt:

”Begreppet samhällsklass har trollbundet sinnerna i hela världen sedan 1800-talets våldsamma klasskamp. Denna var en följd av ghattobildning. En stor del av befolkningen drogs från byarna på landet och blev billig arbetskraft i gruvor och fabriker, där de ofta utsattes för omänsklig behandling.

De sociala orättvisorna blev uppenbara för de flesta människor. Men sociala institutioner och vanor som utbildas i ett samhälle är svåra att ändra på. Industrinationerna drabbades av inre kriser. I denna situation, då olika grupper kände sin existens och sin sociala trygghet hotad, upplevde de sig som enheter. De utsugna och pinade kände sig som ett proletariat, en arbetarklass. De som hade egendom och god samhällsställning att försvara kände sig som medelklass. De som ägde storföretag eller innehade höga ämbeten kom att känna sig som en överklass.”

Ytterligare några meningar bör kanske återges ur denna bok:

”Att samhällsforskare och psykologer så ofta talar om socialgrupper och utför undersökningar om dessas olika egenskaper, beror delvis på traditionen. Man föreställer sig fortfarande samhället som ett klassamhälle. Det beror också på att man måste lägga in konstlade gränser i gräskalan för att kunna arbeta med de resultat man erhåller. Det visar sig då att det finns en mängd skillnader mellan de socialekonomiska grupper, som man på detta konstlade sätt skapar.”

Detta, herr talman, strider mot kravet på att ”främja elevernas utveckling till medvetenhet, saklighet och kritiskt sinne.”

Detta strider mot varje strävan att ge skolan ett innehåll av demokratiskt tänkande.

Det är en reaktionär ideologi som propageras. Men det jag har citerat är hämtat ur läroböcker som i dag användes i svenska skolor, utan

läroboksnämndens invändningar.

Lärare som korrigerar bristerna i läroböckerna med verklig beskrivning av USA:s krig i Vietnam har tilldelats varningar för tjänstefel. Men de som genom läroböckerna ger en falsk beskrivning av historia och verklighet går fria från anmärkningar!

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Herr Berndtson i Linköping berörde vid ett par tillfällen i sitt anförande det s. k. Kungsbackafallet. Det är föremål för behandling i regeringsrätten, och jag är därför förhindrad att över huvud taget kommentera fallet. Herr Berndtson tog emellertid upp några andra saker som jag vill kommentera, bl. a. de internationella frågorna i utbildningen.

Får jag bara som ett litet exempel på vår vilja att inom skolan skapa en objektiv utbildning på ett område, där meningarna kan gå skarpt isär, hänvisa till det anslag som vi lämnade till Sveriges elevers centralorganisation för några år sedan till en s. k. antiindoktrineringskampanj. Vi gav alltså eleverna ekonomiska möjligheter att själva kritiskt granska den utbildning och de läromedel som fanns i skolan och därmed ge uttryck för sin uppfattning och lämna underlag för förändringar i framtiden.

Vi har dessutom en särskild läromedelsgranskning genom läroboksnämnden. Nämndens arbete är nu föremål för en utredning, och inom drygt en månad får vi ett förslag om en effektivare läromedelsgranskning. I det sammanhanget har herr Berndtson möjligheter att påverka den framtida utformningen.

Jag vill också understryka att beträffande det viktiga historieämnet har läroboksnämnden gjort en särskild genomgång och låtit tre fria, oberoende forskare granska samtliga de böcker som har passerat genom läroboksnämnden för att på det sättet åstadkomma en dubbel kontroll. Resultatet av den undersökningen blev att det här och var fanns brister. Det resultatet skall självfallet utnyttjas för att åstadkomma en ytterligare förbättring.

Herr Berndtson tog upp frågan om könsrollerna. På den punkten har vi gått så långt att vi i läroplanen sagt att det är skolans uppgift att ifrågasätta rådande förhållanden. Det har alltså gjorts ett utomordentligt starkt uttalande för att motverka de könsroller, som i dag finns i det svenska samhället och som alla i denna riksdag väl är eniga om är otillfredsställande.

I sin interpellation nämnde herr Berndtson ett exempel på dålig överensstämmelse med läroplanen. Jag kan meddela att den nämnda boken nu är ur bruk genom införandet av Lgr 69.

Herr Berndtson åberopade vidare en rad andra böcker. Eftersom jag naturligtvis inte kan våra tusentals läroböcker utantill, är det för mig en omöjlighet att uttala mig om dessa fall. Det var något av en andra interpellation som jag fick, och det är mycket svårt för mig att här utan vidare komma med en kommentar. Jag kan bara uppmana herr Berndtson att lämna sina synpunkter till läroboksnämnden, vare sig han vill göra det till den gamla eller till den framtida nämnden, som så smäningom träder i funktion efter remissbehandling och eventuella riksdagsbeslut.

Jag kan som min personliga uppfattning säga att vi fortfarande har

Nr 134

Fredagen den
26 november 1971

Ang. lärares ställningstaganden i politiska frågor

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. lärares ställ-
ningstaganden i
politiska frågor*

betydande brister när det gäller läroböckerna. Situationen är långt ifrån idealisk. Det är emellertid å andra sidan felaktigt att ge det intrycket att det är erbarmligt dåligt ställt. Förhållandena är ganska hyggliga men inte tillräckligt bra. Om vi jämför med andra länder, både i öst och i väst, tror jag att den svenska lärobokssituationen framstår som ganska exemplarisk. Men vi själva är inte nöjda med den.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Utbildningsministern ger exempel på viljan att skapa motvikt mot den borgerliga indoktrineringen. Jag tycker naturligtvis att det är bra med ekonomiskt stöd till eleverna i deras verksamhet, men eleverna kanske ändå har rätt att vänta sig att man inte samtidigt öser ut alltför mycket reaktionär propaganda genom läroböckerna.

Det är naturligtvis bra med varje sådan bok som försvinner ur marknaden, men det behövs nog andra åtgärder än omläggning av läroplaner för att få dessa bortrensade. Jag är tillfredsställd över att utbildningsministerns svar andas vilja att ta itu med denna borgerliga dominans på ett eller annat sätt, även om vi i dag inte får något bestämt besked om hur det skall gå till.

Utbildningsministern yttrade i en tidningsintervju nyligen: "Jag tror inte på den sterila objektivitet som består i att läraren söker komma fram till något utplånat eller är rädd för att avslöja att han själv tillhör ett politiskt parti eller något sådant. Kravet är att han skall ha förmåga att presentera de olika uppfattningar som finns." Jag förstår att statsrådet inte kan gå in på det aktuella fall jag har talat om, men det kanske inte skulle skada att det här tidningsuttalandet åtminstone tillställdes vissa länskolnämnder för begrundan om hur de bör se på dessa saker.

Det förhållandet, att vi har en rad läroböcker som stark kritik kan riktas emot, är nog så betänkligt. Att statens läroboksnämnd inte granskar *alla* läroböcker skulle kanske kunna förklara en del av skevheterna, men är ändå inte den borgerliga dominansen alltför genomgående? Man kanske kan säga som jag tror att utbildningsministern vill göra, att det inte är bra men att det heller inte är så illa ställt. Men jag tycker det är tillräckligt illa ställt på detta område. Även om vi kan vänta ett betänkande från läromedelsutredningen inom kort borde väl regeringen kunna prestera några synpunkter på hur man skall motverka det ensidiga propagerandet av borgerlig ideologi i skolorna.

Jag menar att skolan måste ha en stor plats i strävandena att bryta den reaktionära indoktrineringen i vårt land, och då får man inte passivt låta vad som helst flöda genom läroböckerna.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Herr Berndtson i Linköping klagade över att jag inte lämnade ett ännu mera konkret besked i dag, men jag undrar hur riksdagen skulle reagera, hur remissinstanserna skulle reagera och hur en utredning skulle reagera, om jag ungefär en månad innan betänkandet presenteras deklarerade hur den framtida läromedelsgranskningen skulle gå till. Det vore verkligen en maktfullkomlighet, och jag höll på att säga en pampattityd, som nog skulle kritiseras ganska hänsynslöst. När vi nu

står så nära ett utredningsresultats framläggande och en remissbehandling där olika organisationer och grupper av lärare och elever får tillfälle att yttra sig – och självfallet även en allmän politisk debatt -- vill jag naturligtvis avvakta den diskussionen och se vilka positiva uppslag och idéer man har.

Sedan har jag kanske ändå litet större tilltro än herr Berndtson till elevernas förmåga av kritisk granskning och bedömning. Med den allt öppnare skola vi har tror jag riskerna för indoktrinering inte är riktigt så stora som herr Berndtson föreställer sig.

Detta är emellertid ett viktigt problem, och jag ser fram emot en intressant diskussion under våren om dessa frågor. Vi får sedan tillfälle att återkomma i riksdagen till diskussion och konkreta beslut när det underlaget finns framlagt.

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Anledningen till att jag blandar mig i den här diskussionen är att det för den som länge sysslat med undervisning inom svenskt skolväsen känns ganska egenartat att lyssna till herr Berndtsons i Linköping framställning. Den är av den arten att man inte känner igen svensk skola.

Medan jag lyssnade erinrade jag mig en uppgift som jag hade för ett antal år sedan. Den gällde studier av läroböcker i historia från en kommunistisk stat i öster. Jag måste säga att detta studium var utomordentligt beklämmande. Där kunde man under trycket av politisk tendens förvränga fakta så att det blev en ytterst egenartad historia.

Jag blev ytterst betänksam när jag hörde herr Berndtson, ty det verkar som om herr Berndtson inte ville tillåta människor med olikartad politisk inställning att också vara läroboksförfattare. Jag tycker att det är lyckligt att ha läroboksförfattare som representerar olika politisk inställning, och jag tror att ungdomarna vid de diskussioner som förs under lektionerna blir uppmärksamgjorda på sådant. Lika väl är jag övertygad om att utbildningsministern har alldeles rätt när han säger att en lärare inte har någon anledning att dölja sin egen politiska inställning. Talar han öppet, gör han därmed eleverna uppmärksamma på att det kanske finns särskild anledning att vara kritisk mot de uttalanden som görs, om man har en annan uppfattning än läraren i fråga. Det ger ju hela tiden möjligheter till en öppnare och friare diskussion.

Sedan har vi läroboksnämnden som granskar, vilket jag tycker är riktigt: det finns ju läroboksförfattare som kan sina saker men som ändå med utgångspunkt i vad som är vetenskapligt hederligt har en benägenhet att göra ett urval i enlighet med egen politisk inställning.

Jag vill säga detta, herr talman, därför att jag tycker att den svartmålning av hur det går till i svensk skola i dag som herr Berndtson gjort inte lär stå oemotsagd. Det är högt i tak i den svenska skolan. Elever och lärare diskuterar under stor frihet med varandra. Det är en inställning som tidigare kanske bara fanns hos en del lärare. I dag tror jag att det finns en ganska samfällid inställning hos lärarna i vårt land om att så skall det vara. Det skall vara högt i tak i debatten.

Fredagen den
26 november 1971

*Ang. lärares ställ-
ningstaganden i
politiska frågor*

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Det är inte tilltro till eleverna jag saknar, men jag tror att eleverna begär att då de bekämpar den borgerliga indoktrineringen bör de inte samtidigt få en känsla av att de arbetar mot en bokflod som tillför skolan nya reaktionära värderingar.

Även om jag inte kunde förvänta mig mera detaljerade besked från utbildningsministern rörande hur läroboksgranskningen skall gå till i fortsättningen, hade det kanske varit bra om de principiella ståndpunkterna i det politiska och ideologiska problemet kunnat preciseras på ungefär samma klara sätt som skedde i en tidningsintervju nyligen. Jag tillåter mig nämligen att betvivla den av fröken Ljungberg angivna takhöjden i vår skola – i varje fall verkar den vara väl låg i det aktuella fall jag berört – och tror att en länskolnämnd inte skulle agera lika aktivt som i Kungsbackafallet, därest det hade varit fem vanliga jobbare som anmälde några lärare för vad som ansågs vara borgerlig propaganda. Tyvärr finns det alltfjämt statusvärderingar som gynnar den borgerliga propagandan och motverkar en demokratiseringsprocess. Från moderat håll har man ofta kritiserat skolan för att vara vänstervriden, och jag tror att det på riksdagens bord har funnits motioner från moderat håll som velat gå ännu längre och behålla det borgerliga synsättet i skolorna.

Jag menar att det är en angelägen uppgift att bekämpa denna borgerliga indoktrinering. Den uppgiften är inte begränsad enbart till vad man kan vänta av den eller den utredningen i det politiska livet måste vi göra en mycket aktiv insats för att åstadkomma en ändring.

Herr utbildningsministern CARLSSON:

Herr talman! Kring de principiella ståndpunkterna och den principiella målsättningen hoppas jag att det inte finns några delade meningar. I varje fall är min uppfattning glasklar, att skolan skall medverka till objektivitet i undervisningen. Men vad vi diskuterar i samband med läromedelsutredningen är: Vilka medel kan vi använda för att uppnå denna objektivitet?

Det är bara i den diskussionen jag har sagt att jag som utbildningsminister anser att man bör avvakta en utredning som ligger så nära i tiden och vänta på synpunkter från remissinstanser, riksdagsmän och andra som kan vara intresserade av det här problemet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs och hänvisades till finansutskottet skrivelse från fullmäktige i riksbanken angående ombyggnad av riksbankens avdelningskontor i Göteborg.

§ 7 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1621–1629 till justitieutskottet.

§ 8 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 219 och 220.

Konstitutionsutskottets betänkanden:

Nr 67 i anledning av motioner om förbättrad information om riksdagens arbete och massmedias bevakning av riksdagsarbetet

Nr 68 i anledning av motioner om riksdagens upplysningstjänst och experter i riksdagen

Nr 69 i anledning av motioner angående riksdagsstadgan m. m.

Nr 70 med anledning av motion om rättsregler för åsiktsannonsering

Nr 71 i anledning av motioner om förhandsgranskning av skolprogram i radio och television

Nr 72 i anledning av skrivelse från talmanskonferensen med överlämnande av ett från kommittén för översyn av Nordiska rådets svenska delegations kansliorganisation inkommet betänkande

Nr 73 i anledning av framställning från riksdagens ombudsmän om anslag för inredning och utrustning av kontorslokaler m. m.

Socialförsäkringsutskottets betänkanden:

Nr 42 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Nr 43 i anledning av motion angående de studerandes sjukförsäkringsvillkor

Socialutskottets betänkanden:

Nr 37 i anledning av motioner om patienternas ställning inom vårdområdet, m. m.

Nr 39 i anledning av motioner om åtgärder mot alkohol- och narkotikamissbruket

Kulturutskottets betänkanden:

Nr 28 i anledning av motioner om kulturfrämjande åtgärder

Nr 29 i anledning av motion om forskning angående ungdomens situation i samhället

Jordbruksutskottets betänkanden:

Nr 57 i anledning av motioner angående bekämpningen av oljeutsläpp, m. m.

Nr 58 i anledning av motioner om en plan för förstärkning av beredskapslagringen av livsmedel och produktionsmedel, m. m.

Nr 63 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om godkännande av gränsöversenskommelse mellan Sverige och Finland, m. m. jämte motion

Nr 64 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1967:139) om obligatorisk statsplombering av utsädesvara och om växtförädlingsavgift

Nr 65 i anledning av motioner angående miljövårdsplan och miljövårdens organisation m. m.

Nr 134

Fredagen den
26 november 1971

Näringsutskottets betänkande:

Nr 42 i anledning av motion om en plan för energiförsörjningen

Inrikesutskottets betänkande:

Nr 34 i anledning av motion om främjande av rekryteringen till kroppsarbetsyrkena

§ 10 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 394 Herr *Norrby* i Gunnarskog (c) till herr kommunikationsministern angående ifrågasatt nedläggning av busslinjer i Värmland:

Vilka åtgärder avser statsrådet att vidtaga med anledning av GDG:s varsel om nedläggning av busslinjer i Värmland?

§ 11 Kammaren atskildes kl. 11.57.

In fidein

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert